

Historiografia de l'antiguitat castellonenca

Juan José Ferrer Maestro

Introducció

L'origen d'aquestes aportacions es va produir en pretendre facilitar als nostres alumnes un repertori bibliogràfic que facilitara els seus primers passos en la investigació. Els estudiants troben enormes dificultats per a compilar un mínim *corpus* que oriente les seues inquietuds històriques i que, al seu torn, els ajude en la composició de determinats treballs universitaris. Igualment, la curiositat per conèixer el passat de les seues localitats d'origen i les diferents publicacions que els informa de tot això ajuda a la nostra pretensió. Si a això afegim el considerable augment dels treballs d'investigació i divulgació que, afortunadament, en els últims anys s'han portat a terme, entendrem encara millor la necessitat de disposar d'un índex, tan actualitzat com siga possible, de tot aqueix esforç desenvolupat.

Però l'estudi històric no sols resulta imprescindible per als futurs llicenciats, sinó que desperta un gran interès entre moltes persones desitjoses d'ampliar els seus coneixements sobre el passat. A més a més permet a altres estudiosos conèixer quins són els interessos dels qui treballen en la investigació de diferents etapes històriques i en l'àmbit concret que ens ocupa.

La utilitat de tot això que pretenem té, per tant, unes coordenades d'espai i temps (imprescindibles en l'estudi històric) que abracen el territori de les distintes comarques que inclouen la província de Castelló, al qual s'ha d'afegir tota notícia o troballa situades al sud del riu Ebre i a l'entorn de la ciutat de Sagunt, sense límits clars amb els territoris veïns de Terol i València. Aquestes distincions es troben íntimament relacionades amb les circumstàncies històriques que afecten el temps objecte de l'estudi, és a dir, les societats desenvolupades en l'amplíssim període que ocupa la presència romana a les nostres terres fins a la desestabilització provocada pels pobles del nord i de l'est d'Europa. Més de sis-cents anys.

En aquest temps es van produir distintes alternances sociopolítiques, i una de les més notables va ser, sens dubte, l'organització del territori seguint el model de Roma. Puix bé, en el nostre cas, tot sembla indicar que no va existir una ciutat, jurídicament constituïda, en la qual poder basar el concepte de territorialitat. Ans al contrari, resulta evident que les antigues

ciutats hispano-romanes de Sagunt (municipi) i Tortosa (colònia) incloïen en els seus respectius *territoria* gran part de les actuals comarques castellonenques.

Això, tanmateix, no resta importància als diferents enclavaments que hi van haver a la nostra zona. Dins del territori sobre el qual cada ciutat hispano-romana exercia la seua jurisdicció, hi havia nuclis habitats de diferent consideració que, amb el pas del temps i a mesura que l'estructura urbana es debilitava, van adquirir major protagonisme. Aquests són l'origen real de moltes de les nostres actuals poblacions —a pesar de la seua reutilització musulmana i dels actes fundacionals cristians— i constituïen el motiu dels nostres estudis.

Convé destacar, en conseqüència, que el marc dels estudis històrics ací referenciats defineix el tipus d'investigació que anomenem "història local", a la qual dediquen els seus esforços la major part dels autors relacionats mentre que, per a uns altres especialistes, el seu àmbit d'investigació deriva en interessos més generals, dels quals la història local resulta un imprescindible instrument per la minuciositat i detall d'informació que s'hi obté.

Igualment, no s'ha d'oblidar que qualsevol conclusió a què s'arribe ha d'estar acompanyada del suficient aparat crític que proporcionen les obres generals, els instruments auxiliars i la informació conjunta referida al més ampli àmbit sociocultural a què pertany el fet històric analitzat. Naturalment, obviem relacionar totes aquestes publicacions que poden obtenir-se amb distints procediments, com bé sap l'estudiant de Metodologia.

Els últims vint anys d'historiografia.

El repertori que presentem es troba agrupat en diversos apartats que, creiem, facilitaran la consulta especialitzada. La seua relació permet, per altra banda, obtenir fàcilment recopilacions referides a un àmbit territorial concret, si aqueix és l'interès d'algú.

Entre els quasi tres-cents treballs recollits apareixen les velles monografies del segle passat, les quals, a pesar d'estar totalment superades, representen un nostàlgic punt de partida i un referent inicial sempre interessant i, en el cas dels joves investigadors, imprescindibles per començar. A més a més, aquestos treballs recullen les distintes notícies dels antics cronistes, amb la qual cosa ja no resulta necessari que siguin incloses per si mateixes en el repertori.

És important cridar l'atenció sobre el nombre de monografies o articles que poden datar-se en els últims vint anys: més de cent vuitanta. Això indica clarament l'avanç produït en l'interès dels estudiosos de l'antiguitat i, molt especialment, la labor informativa realitzada entre els universitaris

castellonencs. La coincidència d'aquest *take-off* investigador i la presència de les primeres promocions de llicenciats en Història per la Universitat de València, procedents de l'antic Col·legi Universitari de Castelló és irrefutable. De la mateixa manera que es pot constatar en altres especialitats, els estudis històrics han proliferat entre nosaltres gràcies a la realització provocada per una carrera que el Departament d'Història, Geografia i Art de la Universitat Jaume I no dubta a reivindicar per a satisfacció de tants joves que hi estan interessats.

El punt de partida per a una investigació sobre arqueologia romana en terres castellonenques va ser, sens dubte, el treball de Flétcher i Alcácer. Prèviament hi havia notícies locals molt concretes i alguna aportació, entre els seus variats camps d'investigació, de Francesc Esteve. La tasca de José Mª Doñate a Vila-real presentava també trets notables de seriositat investigadora.

Però la fita que marca l'inici de les dues últimes dècades coincideix amb un rigorós estudi epigràfic d'Alföldy, que va posar al descobert una hipòtesi d'ubicació de l'antiga ciutat hispano-romana de Lesera a Forcall. Al mateix temps, A. Bazzana, un altre destacat especialista estranger, realitzava el primer estudi sistemàtic del Castell Vell i de les centuriacions romanes a la Plana. Una mica abans, un treball de recopilació epigràfica realitzat per P. P. Ripollés, deixava un excel·lent instrument auxiliar per als investigadors successius.

En aquests últims anys han aparegut les nombroses aportacions que ajuden a elaborar un apropament al passat amb millor coneixement. Els estudis ibèrics d'Oliver, que permeten conèixer la societat que va rebre la romanització després de les influències colonitzadores; els epígrafs publicats per Corell, M. J. Carbonell i, especialment, Arasa; la numismàtica investigada per Ripollés; els estudis comarcals de romanització de Jàrraga o Arasa; les investigacions subaquàtiques de A. Fernández; els esforços sorgits en diferents àmbits locals i comarcals: Borriana, Almassora, la Vall d'Uixó, Benicarló,...

Però aquest resultat, just és reconèixer-ho, s'ha vist afavorit per l'existència d'institucions, formadores d'investigadors com la universitat, o compromeses amb l'elaboració i publicació dels treballs: la Generalitat Valenciana, determinats ajuntaments, centres d'estudis, agrupacions culturals i, molt especialment, el Servei de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació Provincial de Castelló i la Societat Castellonenca de Cultura; aquell portant a terme investigacions sistemàtiques, i els dos emparant nombroses publicacions d'investigadors sobre l'antiguitat castellonenca.

Repertori bibliogràfic:

ABREVIATURES

APL	Archivo de Prehistoria Levantina
AEArq	Archivo Español de Arqueología
BCEAP	Boletín del Centro de Estudios del Alto Palancia
BCEM	Butlletí del Centre d'Estudis del Maestrat
BCEP	Butlletí del Centre d'Estudis de la Plana
BRAH	Boletín de la Real Academia de la Historia
BSCC	Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura
CNA	Congreso Nacional de Arqueología
CNN	Congreso Nacional de Numismática
CPACas	Cuadernos de Prehistoria i Arqueologia Castellonenses
GN	Gaceta Numismática
NH	Numario Hispánico
RABM	Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos
REA	Revue d'Études Anciennes
RSL	Rivista di Studi Liguri
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

Arqueologia

- AGUILELLA, G. - ALGILAGA, A. - MELCHOR, J. M., "Nuevos hallazgos arqueológicos en la plana de Burriana y su contextualización histórica", *III Congrés d'Història i Filologia de la Plana*, Nules, 1994, pp. 21-27.
- ALCÁCER, J., "Exploraciones arqueológicas en Bejís", *S.I.P., Serie de Trabajos Varios*, 10, 1947, pp. 35-46.
- ALCINA, J., "Las ruinas romanas de Almenara (Castellón)", *BSCC* XXVI, 1950, pp. 92-128.
- ALMELA, V. J., "Hallazgos arqueológicos en Nules", *Las Provincias*, València, 2 febrer 1956, p. 6.
- ARANEGUI, C., "Hallazgo de una necrópolis ibérica en La Mina (Gátova, Castellón)", *CPACas*, 6, 1979, pp. 269-286.
- ARANEGUI, C. - CHINER, P. - HERNÁNDEZ, E. - LÓPEZ, M. - MANTILLA, A., "El Grau Vell de Sagunt, Campaña de 1984", *Saguntum*, 19, 1985, pp. 201-223.
- ARASA, F., "Arqueología del terme municipal de Castelló de la Plana", *CPACas*, 6, 1979, pp. 121-179.
- ARASA, F., "El Punt del Cid d'Almenara (la Plana Baixa, Castelló). Notes sobre la primera campanya d'excavacions", *CPACas*, 7, 1980, pp. 219-242.
- ARASA, F., "Material procedent del jaciment ibèric del Cornolló dels Moros (Albocàsser, Castelló). II Els materials d'importació i les imitacions", *CPACas*, 16, 1995, pp. 125-155.
- BAZZANA, A., "Las excavaciones en la Magdalena de Castellón. Estudio del yacimiento y primeros resultados arqueológicos", *CPACas*, 4, 1977, pp. 175-202.
- BAZZANA, A., "Investigaciones de arqueología medieval en la provincia de Castellón de la Plana. Campañas de 1978 y 1979", *CPACas*, 6, 1979, pp. 307-311.
- BAZZANA, A. - Guichard, P., "Prospecciones y sondeos arqueológicos en yacimientos de altura de la Provincia de Castellón", *NAH*, 6, 1979, pp. 609-659.

- BLANES, E., "Reconsiderant la vil·la romana de Benicató", *Estudis Castellonencs*, 4, 1987-88, pp. 585-611.
- BORRÁS, C., "Mas d'Aragó. Cervera del Maestrat (Baix Maestrat)", *Memòries arqueològiques de la Comunitat Valenciana*, 147, Valencia, 1984-85, pp. 147-151.
- BORRÁS, C., "Avance de las excavaciones en la villa romana del Mas d'Aragó (Cervera del Maestrat)", *CPACas*, 13, Castellón, 1987-88, pp. 379-397.
- BORRÁS QUEROL, C., "Mas d'Aragó. Cervera del Maestrat, Baix Maestrat", *Memòries Arqueològiques a la Comunitat Valenciana 1984-1985*, València, 1988, pp. 147 ss.
- BORRÁS QUEROL, C., "Mas d'Aragó. Càlig, el Baix Maestrat", *Excavacions arqueològiques de salvament a la Comunitat Valenciana 1984-1988. II Intervencions rurals*, València, 1990, pp. 118-119.
- CLAUSELL, G., "Nuevos hallazgos fenicios de la provincia de Castellón", *CPACas*, 16, 1995, pp. 93-106.
- CORELL, J., "Hallazgos arqueológicos en Quartell, Benavites y Sagunto", *Arse* 23, 1988, pp. 781-791.
- DOÑATE, J. M., "Arqueología romana de Villarreal (Castellón)", *APL*, XII, 1959, pp. 205-239.
- ESTEVE, F., "Nuevos descubrimientos arqueológicos en Nules. La villa romana de Benicató", *Penyagolosa*, 2, 1956.
- ESTEVE, F., "La necrópolis ibérica de El Bovalar (Benicarló, Castellón de la Plana)", *APL*, XI, 1966, pp. 125-147.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "Estudio de los restos arqueológicos submarinos en las costas de Castellón", *CPACas*, 7, 1980, pp. 167-183.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "Estudio de los restos arqueológicos submarinos en las costas de Castellón", *CPACas*, 7, 1980, pp. 135-195.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "El yacimiento submarino de Ben-Afeli (Almazora, Castellón). Campaña de excavaciones 1984", *CPACas*, 11, 1985, pp. 157-166.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "El yacimiento submarino de Torre la Sal (Ribera de Cabanes, Castellón). Nuevas aportaciones", *CPACas*, 12, 1986, pp. 229-248.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "Ben Afeli, Almassora, la Plana Alta", *Memòries Arqueològiques a la Comunitat Valenciana 1984-1985*, València, 1988, pp. 117-118.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "Torre de la Sal Ribera de Cabanes, la Plana Alta", *Memòries Arqueològiques a la Comunitat Valenciana 1984-1985*, València, 1988, pp. 170-172.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "Estado actual de la investigación arqueológica valenciana.- Romanización", *XIX CNA*, 1989, pp. 693-701.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "El poblado ibérico de Torre la Sal (Ribera de Cabanes Castellón). Campañas de excavaciones 1985-88", *CPACas*, 13, 1987-88, pp. 227-274.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "El yacimiento submarino de Piedras de la Barbada (Benicarló, Castellón). Campaña 1989", *CPACas*, 1, 1990-91, pp. 401-417.
- FLÉTCHER, D., "La cueva y el poblado de la Torre del Mal Paso (Castellnovo, Castellón)", *APL*, 5, Valencia, 1954, pp. 187-223.
- FLETCHER, D. - Alcácer, J., "Avance a una arqueología romana de la provincia de Castellón", *BSCC*, XXXI, 1955, pp. 316-353.
- FLÉTCHER, D. - Alcácer, J., "Avance a una Ucquelología romana de la provincia de Casellón (II)", *BSCC*, XXXII, 1956, pp. 135-164 y 183-187.
- GARCÍA, J. M., "Notas sobre el yacimiento de El Alter (Chilches, Castellón)", *BSCC*, LXVI, 1990, pp. 623-633.
- GARCÍA, J. M. - MORAÑO, I., "Pipa: un lloc sagrat a l'aire lliure (la Vall d'Uixó, Castelló)", *Butlletí de l'Associació Arqueològica de Castelló*, 12, 1992, pp. 45-60.
- GIL-MASCARELL, M., "Restos funerarios ibéricos en las provincias de Castellón y Valencia", *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 9, 1971, pp. 29-47.
- GINER, V., "Noticias arqueológicas de la comarca de Alcalá de Xivert (Castellón)", *APL*, XII, 1969, pp. 241-277.
- GÓMEZ SERRANO, N.P., "Salterio Arqueológico. Las Cuevas del Sargal, en Viver de las Aguas VI", *Las Provincias*, Valencia, 23 diciembre 1929.
- GONZÁLEZ SIMANCAS, M., "Excavaciones arqueológicas en Almenara. El campamento de Aníbal", *Las Provincias*, València, 18 setembre 1928.

- GRANGEL, E. - ULLOA, P. - GIMÉNEZ, C., "Inhumación infantil ibérica en el poblado de Montmirà (l'Alcora, Castellón)", *CPACas* 15, 1990-91, pp. 207-220.
- GUSI, F. - OLARIA, C., "La villa romana de Benicató (Nules, Castellón)", *CPACas*, 4, 1977, pp. 101-144.
- JORDÀ, F., "El poblado ibérico de la Balaguera (Puebla Tornesa, Castellón). Resultado de la Primera Campaña de Excavaciones de 1950", *BSCC*, XXVIII, 1952, pp. 267-296.
- LLORENS, M. D. - BARRACHINA, C., "Racó de Rata - Els Estrets: nuevo poblado ibérico en la Plana Alta", *III Congrés d'Història i Filologia de la Plana*, Nules, 1994, pp. 29-33.
- MENEU, P., "Yacimientos arqueológicos en Bechí", *Revista de Castellón*, 1, 1911, pp. 3-4.
- MENEU, P., "Yacimientos arqueológicos en Bechí", *Revista de Castellón*, 13, 1911, pp. 2-3.
- MENEU, P., "Yacimientos arqueológicos en Bechí", *Revista de Castellón*, 2, 1911, pp. 4-5.
- MENEU, P., "Yacimientos arqueológicos en Bechí", *Revista de Castellón*, 6, 1911, pp. 2-5.
- MENEU, P., "Arqueología bechinense", *Heraldo de Castellón*, 2 abril 1901.
- MENEU, P., "Yacimiento ibérico de Bechí. Donativo de objetos ibéricos al Museo Arqueológico Nacional", *Heraldo de Castellón*, Castellón, 2 abril 1908.
- MENEU, P., "Arqueología bechinense", *Heraldo de Castellón*, 12 març 1901.
- MENEU, P., "Arqueología bechinense", *Heraldo de Castellón*, 15 març 1901.
- MENEU, P., "Arqueología bechinense", *Heraldo de Castellón*, 16 abril 1901.
- MESADO, N., "Breves notas sobre las ruinas romanas de «Els Estany»", *APL*, XI, Almenara, 1966, pp. 177-196.
- MORTE, M., "Misión rescate", *Traiguera*, 61, Traiguera, 1982, p. 5.
- OLARIA, C., "Benicató. Nules, la Plana Baixa", *Memòries Arqueològiques a la Comunitat Valenciana 1984-1985*, València, 1988, pp. 123-124.
- OROBIG, M. J., "Notes sobre dos nous jaciments romans", *CPACas*, 10, 1984, pp. 175-176.
- PALOMAR, V.-Járrega, R., "Aportación al conocimiento del cerro de Sopeña en la Antigüedad", *BSCC*, LXIX, Castellón, 1994, pp. 297-316.
- ROSAS ARTOLA, M., "Les troballes arqueològiques de Traiguera. Aportació a l'estudi de la Romanització al Baix Maestrat", *I Congrés Història del Maestrat, Vinaròs*, 1987, pp. 153-165.
- ROSAS ARTOLA, M., "El jaciment de les Carrasques (La Jana, Castelló) i la localització de la mansió d'Intibili", *Saguntum*, 29. Homenatge a la Dra. Milagro Gil-Mascarell Boscà, vol. I, 1995, pp. 241-245.
- ROVIRA, Mª L. - MARTÍNEZ, Mª T. - GÓMEZ, J. - RIVAS, L. - PALOMAR, V. - FALCÓ, V., "La villa romana de Uxó (Vall de Uxó, Castelló). Nota preliminar", *XIX CNA*, 1989, pp. 757-768.
- SENENT, J. J., "Hallazgo arqueológico en Borriol", *Anales del Centro de Cultura Valenciana V*, 1919, pp. 48-50.
- SENENT, J. J., "Hallazgo arqueológico en Borriol", *BSCC*, I, 1920, pp. 5-7.
- VICENT CAVALLER, J. A., "Excavacions al santuari hispano-romà de Santa Bàrbara (La Vilavella de Nules, Plana Baixa)", *CPACas*, 6, 1979, pp. 181-221.
- WAGNER, J., "El yacimiento submarino de Torre la Sal, Cabanes (Castellón)", *CPACas*, 5, 1978, pp. 305 y ss.

Arquitectura, ceràmica i art

- ABAD, L., "El relieve romano de Coves de Vinromà (Castellón)", *Lucentum V*, 1986, pp. 119-136.
- ABAD, L. - Arasa, F., "El Arco romano de Cabanes (Castellón)", *Archivo Español de Arqueología*, 61, 1988, pp. 81-117.
- ALCÁCER, J., "Descubrimiento de un horno romano en Vall de Uxó", *II Congreso Arqueológico del Sudeste Español*, Albacete, 1947, pp. 329-333.
- ALCINA, J., "El horno romano de Vall d'Uxó y su cerámica", *Saitabi*, 31-32, 1949, pp. 12-26.
- ANDREU VALLS, G., "El arco romano de Cabanes", *BSCC XXXI*, 1955, pp. 149-164.
- ARANEGUI, C. - López, M. - Orfila, M., "Ánforas tardorromanas en el Grau Vell (Sagunto, Valencia)", *Saguntum*, 24, 1991, pp. 117-127.
- ARANEGUI, C. - Mantilla, A., "La producción de ánforas DR. 2-4 de Sagunto", *El vi a l'Antiguitat. Economia, producció i comerç al Mediterrani occidental*, Badalona, 1987, pp. 100-104.
- ARASA, F., "Ceràmica de vernís negre del poblat Ibèric d'El Todellón", *Butlletí Informatiu de l'Agrupació Cultural «La Vila-roja»*, Almassora, 1983.

- ARASA, F., "El relleu hispano-romà d'Els Tossalets (Les Coves de Vinromà)", *BCEM*, 6, 1984, pp. 89-93.
- ARASA, F., "Fragment d'una ara hispano-romana trobat en Fadrell", *BCEP*, 1, 1985, pp. 65-66.
- ARASA, F., "Una estela Ibèrica de Bell-lloc (la Plana Alta)", *APL*, XIX, 1989, pp. 91-99.
- ARASA, F., "Un «osculatori» i dues plaques de cinturó de la comarca dels Ports (Castelló)", *Saguntum*, 24, 1991, pp. 203-210.
- ARASA, F., "Dues llànties tardo-romanes del Pou de Llobet (Albocàsser, l'Alt Maestrat)", *Saguntum*, 29. Homenatge a la Pra. Dra. Milagro Gil-Mascarell Boscà, vol. I, 1995, pp. 253-257.
- ARASA, F. - Abad, L., *L'Arc romà de Cabanes*, Castelló, 1989.
- ARASA, F. - Rosas, M., "Les ceràmiques fines tardo-romanes del jaciment de Sant Josep (La Vall d'Uixó, Castelló)", *III Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica*, Barcelona, 1994, pp. 445-450.
- Balil, A., "Noticias de hallazgos de mosaicos romanos en tierras castellonenses", *CPACas*, 3, 1976, p. 291.
- BELTRÁN LLORIS, M., *Las ánforas romanas de España*, Zaragoza, 1970.
- BELTRÁN LLORIS, M., *Cerámica romana: tipología y clasificación*, Zaragoza, 1978.
- BORRÁS, C. - Selma, S., "El centro de producción cerámica de Mas de Aragó. Un complejo industrial alfarero ibero/romano", *XIX CNA*, 1989, pp. 667-674.
- BORRÁS QUEROL, C., "Hallazgo de un ánfora romana en Tírig", *CPACas*, 10, 1984, pp. 173-174.
- BORRÁS QUEROL, C., "El Hermes dionisiaco de Rosell", *CPACas*, 9, 1982-83, pp. 233-237.
- BURILLO, F., "Introducción a las fortificaciones de época ibérica en la margen derecha del valle medio del Ebro", *Simposi Internacional d'Arqueologia Ibèrica. Fortificacions. La problemàtica de l'Ibèric Ple (segles IV-III a.C.)*, Manresa, 1991, pp. 37-53.
- CEÁN BERMÚDEZ, J.A., *Sumario de las antigüedades romanas que hay en España*, Madrid, 1832.
- DOÑATE, J. M., "Riegos romanos del Mijares", *APL* XI, 1966, pp. 203-214.
- ESTEVE, F., "Un horno de cerámica romana en Vall d'Uixó (Castellón)", *Saitabi*, 7-8, 1943, p. 62.
- FALCÓ FUERTES, V., "Tesorillo de bronce altoimperiales hallado en la villa romana de Uxó (Vall de Uxó-Castellón)", *GN* 97-98, 1990, pp. 95-100.
- FERRER MAESTRO, J.J., "Acueducto romano de Bejis. Monumento histórico-artístico declarado BOE 18-6-1993", *Mediterráneo*, Castellón, 27 marzo 1985.
- GRANGEL, E. - ESTALL, V., "Armamento ibérico de la necrópolis de Orleyl (La Vall d'Uixó, Castellón)", *CPACas*, 1987-88, pp. 213-225.
- GUSI, F. - DÍAZ, M. A. - OLIVER, A., "Modelos de fortificación ibérica en el Norte del País Valenciano", *Simposi Internacional d'Arqueologia Ibèrica. Fortificacions. La problemàtica de l'Ibèric ple (segles IV-III a.C.)*, Manresa, 1991, pp. 79-102.
- LÁZARO, A. ET ALII, "Materiales de la necrópolis ibérica de Orleyl (Vall d'Uxó, Castellón)", *S.I.P., Serie de Trabajos Varios*, 70, 1981.
- LLOPIS, S., "Museo de Jérica (Castellón)", *Memorias de los Museos Arqueológicos Provinciales*, VIII, Madrid, 1948, pp. 195-198.
- MACIÁN, M., "Bejis y su patrimonio artístico", *BCEAP*, 1, 1984, pp. 79-84.
- MARTÍN, G., "La terra sigillata en Sagunto", *VII CNA*, Zaragoza, 1962, pp. 367 y ss.
- MARTÍN, G., "Terra sigillata en Liria", *RSL*, Zaragoza, 1963, pp. 83-98.
- MARTÍN, G., "Comercio y producción de cerámicas finas en época imperial (siglos I-V d.C.)", *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 5, Valencia, 1968, pp. 107-137.
- MARTÍN, G., "Materiales romanos de las colecciones del Museo de Prehistoria de Valencia (antiguos fondos, I)", *Estudios de Arqueología ibérica y romana. Homenaje a Enrique Pla Ballester*, Valencia, 1992, pp. 411-441.
- MARTÍN, G., "La terra sigillata hispánica de Sagunto", *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, V-VI, 1963-64, pp. 37-46.
- MATEU LLOPIS, F., "Antigüedades de Viver de las Aguas", *BSCC*, XXIV, 1948, pp. 56-57.
- MAYET, F., *Les céramiques sigillées hispaniques. Contribution à l'histoire économique de la Péninsule Ibérique sous l'Empire Romain* (2 vols.), Paris, 1984.
- MELCHOR, J. M. - BENEDITO, J. - FERRER, J. LL. - LLORENS, J. M., "La cerámica romana de la plaza de las Aulas (Castellón)", *XXIII CNA*, Elche, 1995.
- MESADO, N., "Estatua femenina y Mercurio del Museo de Burriana (Castellón)", *AEArq*, 44, 1971, pp. 161-171.

- NAVARRO, R., "El mosaico blanco y negro de Benicató (Nules, Castellón)", *CPACas*, 4, 1977, pp. 155-158.
- OLCINA DOMÉNECH, M., "Aproximació a l'urbanisme i arquitectura de les ciutats romanes valencianes fins a l'Imperi", *Actas del Primer Congreso de Historia del Arte Valenciano*, Valencia, 1993, pp. 27-38.
- PALOMAR, V. - HERVÁS, J., *Museo Municipal de Arqueología y Etnología de Segorbe*, Segorbe, 1991
- RIBELLES, B., *Colección de lápidas y antigüedades romanas de la ciudad y reino de Valencia*, Valencia, (siglo XIX).
- ROSAS ARTOLA, M., "Peces inèdites d'un enterrament tardorromà procedents de Tírig (Castelló) dipositades en el Museu Provincial de Belles Arts de Castelló de la Plana", *CPACas*, 3, 1976, pp. 293-296.
- ROSAS ARTOLA, M., "El mobiliari metàl·lic del poblat ibero-romà de Sant Josep (La Vall d'Uixó, Castelló)", *CPACas*, 7, 1980, pp. 197-218.
- ROSAS ARTOLA, M., "Els vidres romans del poblat de Sant Josep (La Vall d'Uixó)", *Homenatge a Miquel Tarradell*, Barcelona, 1993, pp. 807-813.
- SARTHOU, C., "L'arc romà de Cabanes", *Lo Rat Penat I*, València, 1911, pp. 49-52.
- TOMÁS, E., "Fermall de Cinturó. Objecte d'ús personal procedent de la Balaguera", *Montornés 2*, La Pobla Tornesa, 1992, pp. 9-12.
- TRÍAS, G., "Cerámicas griegas de figuras rojas procedentes del "Castell" (Almenara-Castellón)", *APL*, XI, 1966, pp. 91-97.
- UTRILLA, T., "El mercurio de Chilches. Bronce romano de excepción", *BSCC*, XLIV, 1968, pp. 20-36
- VAÑÓ, P., "Un hallazgo de materiales romanos en la calle Valencia", *Programa de fiestas de Navajas*, 1994, Navajas, 1994.
- VEGAS, M., *Cerámica común romana del Mediterráneo occidental*, Barcelona, 1973.
- VICENT CAVALLER, J. A., "Cabot de Baccus jove trobat a la vil·la romana de Benicató (Nules, Plana Baixa)", *BAAC*, 2, 1981, pp. 25-26.
- VICENT, J. A. - Casal, R., "Entalla romana trobada a Santa Bàrbara (La Vilavella)", *CPACas*, 4, 1977, pp. 327-328.
- VILLARONGA, L. - García, M., "Hallazgo de bronce ibéricos en Borriol (Castellón)", *G.N.*, 74-75, 1984, pp. 41-58.

Ciutat i territori

- ABAD, L. - ARANEGUI, C., "Les ciutats romanes de l'àrea valenciana", *La ciutat hispano-romana*, Barcelona, 1993, pp. 92-97.
- AGUILAR, F., *Noticias de Segorbe y su Obispado*, Segorbe, 1890.
- ALFÖLDY, G., "Res Publica Leserensis (Forcall, Castellón), S.I.P., *Serie de Trabajos Varios*, 55, 1977.
- ARANEGUI, C., "Datos para el conocimiento de Sagunto en el siglo II", *Ciudad y comunidad cívica en Hispania (Siglos II y III d.C.)*, Madrid, 1994, pp. 139-146.
- ARANEGUI, C. (coord.), *Els romans a les terres valencianes*, València, 1996.
- ARASA, F., "La Plana a l'època romana", *Miscel·lània de Textos en Homenatge a les Normes de Castelló*, Castelló de la Plana, 1984, pp. 99-104.
- ARASA, F., «Lesera (La Moleta dels Frares, El Forcall). Estudi sobre la romanització a la comarca dels Ports», *Monografies de Prehistòria i Arqueologia Castellonenses*, 2, Castellón, 1987.
- ARASA, F., "El Maestrat en època romana", *I Congrés d'Història del Maestrat*, Vinaròs, 1987, pp. 128-137.
- ARASA, F., "L'època romana", *Borriana en su Historia*, I, Borriana, 1987, pp. 43-59.
- ARASA, F., *La romanización del Alto Palancia según la epigrafía*, Segorbe, 1992.
- ARASA, F., *Territori i poblament en època romana a les comarques septentrionals del litoral valencià*, València, 1992.
- ARASA, F., "Notes sobre la romanització en l'antic territori del Castell de Culla", *Imatge de Culla. Estudis recollits en el 750é aniversari de la Carta de Població (1224-1994)*, I, Culla, 1994, pp. 197-207.
- BABILONI, S., *Borriol, en el umbral de la Plana*, Castellón, 1984.
- BALBÁS, J. A., *El libro de la provincia de Castellón*, Valencia, 1892.
- BALIL, A., "El poblamiento rural en el Conventus Tarraconensis", *Celticum*, IX, 1963, pp. 217-228.

- BAZZANA, A., "Les villages désertés de l'Espagne orientale: état présent et perspectives d'une recherche archéologique", *Archéologie Médiévale*, VIII, , 1978, pp. 165-223.
- BAZZANA, A., "Vestiges de centuriations romaines et d'un itinéraire preromain dans la plaine de Castellón", *APL*, 1978, pp. 272-292.
- BAZZANA, A., "Vestigios de unas centuriaciones romanas y de un camino antiguo", *Burriana en su historia*, Burriana, 1987, pp. 61-69.
- BELTRAN, F. - SANCHE, L., "Consideraciones acerca de la población antigua de la mitad meridional de los conventos Caesaraugustano y Tarraconense", *Caesaraugusta*, 47-48, 1979, pp. 307-322.
- BLÁZQUEZ Y DELGADO-AGUILERA, A., "Las costas de España en época romana desde el Ebro a Cartagena", *BRAH*, XXIV, Madrid, 1925, p. 393.
- BRU, S., *Les terres valencianes durant l'època romana*, València, 1963.
- CERDÁN PÉREZ, M.A., "Aproximación a la historiografía de la Historia Antigua de Castellón", *Revista del Instituto Francisco Ribalta*, 1er semestre 1993, pp. 29-36.
- CORTÉS, M., *Diccionario geográfico-histórico de la España antigua Tarraconense, Bética y Lusitania, con la correspondencia de sus regiones, ciudades, montes, ríos, caminos, puertos e islas a los conocidos en nuestros días*, Madrid, 1836.
- CHABRET, A., *Sagunto. Su historia y sus monumentos*, Barcelona, 1888.
- DOÑATE, J. M., *De una Almazora romana*, Almassora, 1984.
- FELIP, V. - VICENT, J. A., *Ibers i romans al Camp de Nules* (Mascarell, Moncofa, Nules i la Vilavella), Nules, 1991.
- FERNÁNDEZ NIETO, F. J., "Beribrases, edetanos e ilercavones (pueblos prerromanos de la actual provincia de Castellón)", *Zephyrus*, 19-20, 1969, pp. 114-142.
- FERRER MAESTRO, J. J., "El poblamiento de Benicarló y su evolución en la antigüedad", *Notas históricas de Benicarló*, Benicarló, 1986, pp. 57-69.
- FERRER MAESTRO, J.J., "Los límites del Conventus iuridicus tarraconensis y el problema de Bisgargis", *Estudis Castellonencs*, 1986, pp. 276-286.
- FERRER MAESTRO, J. J., "La Plana en época ibero-romana", *I Congrès d'Història i Filologia de la Plana*, Nules, 1990, pp. 113-128.
- FERRER MAESTRO, J.J., "Los Porcios, una familia hispano-romana de Jérica", *Estudis Castellonencs*, 2, 1984-85, pp. 353-357.
- FERRER MAESTRO, J.J., "La romanización", *Historia de Castellón*, 6, *Levante-EMV*, Castellón, 1992-1993.
- FERRER Y JULVE, N., «Recuerdos de Jérica». *Resumen histórico e hidrográfico de esta villa*, Segorbe, 1899 (reed, 1980).
- GALIAY, J., *La dominación romana en Aragón*, Zaragoza, 1946.
- GORRIZ, V., "Marco físico del Alto Palancia", *BCEAP*, 1, 1984, pp. 19-36.
- JÁRREGA, R., "El Alto Palancia en época romana. Estudio del poblamiento", (en prensa).
- JÁRREGA, R., "Algunas consideraciones entorno del proceso de romanización a la zona Nord del País Valencià", *I Jornades Internacionals d'Arqueologia romana. De les estructures indígenes a l'organització provincial romana de la Hispania Citerior. Documents de treball*, Granollers, 1987, pp. 45-52.
- LÓPEZ, R., "Posibles centuriaciones en Castellón de la Plana", en *Estudios sobre centuriaciones romanas en España*, Madrid, 1975, pp. 129-136.
- LLISTAR ESCRIG, A., *Historia de Castellón*, Castellón, 1887.
- MADOZ, P., *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España*, Madrid, 1845.
- MARTÍN, G. - GIL MASCARELL, M., "La romanización en el Campo de Liria", *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 7, 1969, pp. 23-54 y 6 láminas.
- MATEU LLOPIS, F., "Colección de varias noticias locales de la villa de Viver", *BSCC*, XXIII, 1947, p. 381.
- MENEU, P., "Miravet y Albalat", *Revista de Castellón*, 50, 1914, pp. 3-4.
- MESEGUER FOLCH, V., "Manantiales y fuentes antiguas del Maestrazgo (I)", *BCEM*, 2, 1983, pp. 35-40.
- MIRALLES DEL IMPERIAL, A., *Crónica de Castellón de la Plana*, Madrid, 1868.
- OLARIA, C., "Historia antigua", en *La provincia de Castellón de la Plana. Tierras y gentes*, Castellón, 1985, pp. 255-280.

- OLIVER FOIX, A., "El poblamiento ibérico en Castellón ante la romanización", *I Jornades Internacionals d'Arqueologia Romana. De les estructures indígenes a l'organització provincial romana de la Hispania Citerior. Documents de treball*, Granollers, 1987, pp. 68-75.
- OLIVER FOIX, A., "Evidence of the second punic war in iberian settlements south of the Ebro", *Punic Wars*. OLA, 33, Leuven, 1989, pp. 205-211.
- PAU, C., "Muros y castros de Segorbe", *BSCC*, XII, 1931, pp. 121-122 y 3 láminas.
- PÉREZ VILATELA, L., "«Intibilis» lugar estratégico del Maestrazgo en la segunda guerra púnica", *BCEM*, 22, 1988, pp. 67-75.
- PÉREZ VILATELA, L., "Ilercavones, celtiberos y cartagineses en 218-217 a.C.", *Caesaraugusta*, 68, 1991, pp. 205-228.
- PÉREZ VILATELA, L., "Antiguas ciudades del Maestrazgo castellonense: Onussa y Tyrichae", *CPACas*, 16, 1995, pp. 221-234.
- PLA BALLESTER, E., "Borriana", *GERV*, XI, 1973, p. 267.
- RODDAZ, J. M., "Guerres civiles et romanisation dans la vallée de l'Ebre", *REA*, LXXXVIII, 1986, pp. 317-338.
- ROSAS ARTOLA, M., "El poblat ibero-romà de Sant Josep (La Vall d'Uixó)", *Fonaments*, 4, 1984, pp. 247-277.
- ROVIRA, Mª L., "Urbanismo y poblamiento de la Vall d'Uixó. Reflexiones en torno al nacimiento de una ciudad", *Urbanismo medieval del País Valencià*, *BAMH*, 2, 1993, pp. 221-229.
- SARRIÓN, I., "El poblado ibérico de la Peña de las Majadas (El Toro, Castellón)", *APL*, 16, Valencia, 1981, pp. 177-189.
- SARTHOU, C., *Geografía General del Reino de Valencia. Provincia de Castellón*, Barcelona.
- SENENT, J. J., "Estacions ibèriques entre el riu Cènia i el Millars (Castellón)", *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* VI, 1923, pp. 619-621.
- TRAVER, V., *Antigüedades de Castellón de la Plana*, Castelló, 1958.
- UROZ, J., *La Regio Edetania en la época ibérica*, Alicante, 1983.
- UTRILLA, T., "Sobre los orígenes de Burriana. Investigaciones en la partida de La Regenta", *Buris-Ana*, 65, 1962, p. 89.
- UTRILLA, T., "Sobre los orígenes de Burriana. Investigaciones en la partida de La Regenta", *Buris-Ana*, 66, 1963, pp. 10-12.
- UTRILLA, T., "Sobre los orígenes de Burriana. Investigaciones en la partida de La Regenta", *Buris-Ana*, 67, 1963, pp. 12-14.
- UTRILLA, T., "Sobre los orígenes de Burriana. Investigaciones en la partida del Palau (5)", *Buris-Ana*, 78, 1964, pp. 12-13.
- UTRILLA, T., "Sobre los orígenes de Burriana. Investigaciones en la partida de Torre d'Onda", *Buris-Ana*, 84, 1964, pp. 10-11.
- UTRILLA, T., "Sobre los orígenes de Burriana. Investigaciones en la partida de Torre d'Onda", *Buris-Ana*, 89, 1965, pp. 13-15.
- VALLS, R., *Pallantia, vulgo Valencia la Vieja*, Vinaroz, 1902.
- VILLANUEVA, J., *Viage literario a las iglesias de España*, Madrid, 1804.
- VILLARONGA, L., "Sobre la localización de Segóbriga", *G.N.*, 51, 1978, pp. 13-17.

Epigrafia

- ALFÖLDY, G., "Epigraphia Hispanica V. Inschriften aus Jérica und Umgebung", *ZPE*, 54, 1984, pp. 221-245.
- ARASA, F., "Nueva inscripción latina en Algimia de Almonacid (Alto Palancia, Castellón). Algunas notas sobre onomástica prerromana", *CPACas*, 4, Castellón, 1977, pp. 321-325.
- ARASA, F., "Inscripcions llatines de Segorbe i l'Alcora", *CPACas*, 8, 1981, pp. 279-286.
- ARASA, F., "Una inscripción latina inédita del Museo Municipal de Segorbe", *BCEAP*, 2, 1984, pp. 9-11.
- ARASA, F., "Una nueva inscripción latina de Bejis", *BCEAP*, 4, 1984, pp. 31-36.
- ARASA, F., "Una oficina lapidària en la comarca de l'Alt Palància (Castelló)", *Estudios de Arqueología ibérica y romana. Homenaje a Enrique Pla Ballester*, Valencia, 1992, pp. 567-581.
- ARASA, F. - PALOMAR, V., "Nueva inscripción romana de Segorbe (El Alto Palancia)", *CPACas*, 15, 1990-91, pp. 457-462.

- ARASA, F. - VICENT, J., "Noves inscripcions llatines de Segorbe, Onda i Forcall", *CPACas*, 6, 1979, pp. 293-297.
- ARASA, F. - VICENT, J., "Noves inscripcions llatines de Begís i La Vall d'Uixó", *CPACas*, 9, 1982-83, pp. 249-256.
- ARASA, F. - VICENT, J., "Trobada d'una inscripció al santuari de la muntanya de Santa Bàrbara. Notes sobre l'arqueologia urbana de la Vilavella", *CPACas*, 15, 1990-91, pp. 463-466.
- BELTRÁN, F. - ARASA, F., "Un nuevo caso de *iter privatus* en una inscripció rupestre de Algimia de Almonacid (El Alto Palancia, Castellón)", *CPACas*, 7, 1980, pp. 127-133.
- BELTRÁN, F. - ARASA, F., "Los *Itinera privata* en la epigrafía latina. Una nueva inscripció en Algimia de Almonacid (Castellón de la Plana)", *Hispania Antigua*, 1979-80, pp. 7-29.
- BELTRÁN LLORIS, F., "Epigrafía latina de Saguntum y su territorium (Cronología. Territorium. Notas prosopográficas. Cuestiones municipales)", *S.I.P., Serie de Trabajos Varios*, 67, 1980.
- CARBONELL, M. J. - BORJA, H. J. - PÉREZ J., *Inscripciones latinas del Alto Palancia*, Segorbe, 1990.
- CORELL, J., "Nuevas inscripciones romanas del País Valenciano", *Saguntum*, 19, 1985, pp. 279-299.
- CORELL, J., "L'epigrafía romana al País Valencià (1982-1986)", *Fonaments* 7, 1988, pp. 196-218.
- CORELL, J., "Inscripciones romanas de Almenara", *BSCC LXVI*, 1989, pp. 173-206.
- ESTEVE, F., "La lápida ibérica de Cabanes", *APL*, XIX, 1989, pp. 103-115.
- FERRER MAESTRO, J.J., "Dos inscripciones latinas del *territorium dianense* atribuidas a Onda", *BSCC*, Julio-Septiembre, 1985, pp. 367-370.
- FERRER MAESTRO, J.J., "El banquero hispano-romano de una lápida de Onda", *BCEP*, 2, 1985, pp. 10-12.
- MARINER, S., "Notas de epigrafía valenciana", *Archivo de Prehistoria Levantina*, 5, 1954, pp. 225-250.
- MARTÍN ARTÍGUEZ, R., "Inscripciones romanas de Segorbe", *Agua Limpia*, 72, Segorbe, 1989, pp. 68-72.
- OLIVER, A. - PALOMAR, V., "Inscripciones ibéricas del Alto Palancia. Notas para el estudio de la latinización en Castellón", *CPACas*, 7, 1980, pp. 119-126.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "Sinopsis de epigrafía latina castellonense", *CPACas*, 3, 1976, pp. 229-280.
- SARTHOU, C., "Descubrimiento de una lápida romana en Burriana", *Revista de Castellón*, 16, 1912, pp. 3-4.
- SARTHOU, C., "Descubrimiento de otra lápida romana en Nules", *Revista de Castellón*, 31, 1913, p. 16.
- SARTHOU, C., "Una lápida romana en Villarreal", *Revista de Castellón*, 38, 1913, p. 1.
- TORRES, J., "Hallazgo de una inscripció romana en Chilches", *Las Provincias*, València, 19 agosto 1956.
- VICENT, J. - ARASA, F., "Un nuevo epígrafe latino de Pina de Montalgrao", *BCEAP*, 13, 1987, pp. 21-24.

Numismàtica

- ANÓNIMO, "Sobre algunas monedas de oro de la época de Nerón y los Antoninos encontrados en una villa del término de Torreblanca (Castellón)", *RABM*, V, 1901, p. 818.
- BANTI, A. - Simonetti, L., *Corpus nummorum romanorum*, vol. XVIII ("Nerone"), Florencia, 1979.
- BORRÁS QUEROL, C., "Un denario de plata de la ceca Bolscan, encontrado en Rosell", *CPACas*, 9, 1982-83, pp. 239-241.
- DOMÉNECH, J. S., "Un AES III de Valentiniano I hallado en el poblado de la Tossa de Benicarló", *BCEM*, 15, 1986, pp. 55-58.
- DOMÉNECH, J. S., "El monetario del Museu Parroquial de Traiguera", *BCEM*, 25, 1989, pp. 37-39.
- FALCÓ FUERTES, V., "El Monetario del Museo Arqueológico Municipal de Vall d'Uixó (Castellón)", *CPACas*, 11, 1985, pp. 167-183.
- FALCÓ FUERTES, V. - GARCÍA FUERTES, J. Mª, "La numismática de «El Castellás» Xilxes-la Plana Baixa (Castellón)", *VIII CNN*, 1994, pp. 257-266.

- GOMIS, M., "El Monetario del Museo de Nules: contribución al estudio de la circulación monetaria de la zona", *G.N.*, 111, 1993, pp. 55-66.
- LLUÍS NAVAS, J., "Segóbriga i Arse: l'expansió de la moneda de Segóbriga", *G.N.*, 56, 1980, pp. 43-52.
- MARTÍN ARTÍGUEZ, R., "En el Chopo apareció una moneda de Nerón, Actualidad local", *Agua Limpia*, 7, Segorbe, 1984, p. 10.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "Hallazgos numismáticos en Albocácer, Cabanes y Borriol", *CPACas*, 2, 1975, pp. 191-193.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "El monetario del Museo Arqueológico de Sagunto", *Saguntum*, 12, 1977, pp. 243-272.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "Estudio numismático de la villa romana de Benicató (Nules, Castellón)", *CPACas*, 4, 1977, pp. 145-154.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "Los hallazgos numismáticos de la excavación de Sant Josep, Vall d'Uixó", *CPACas*, 5, 1978, pp. 391-393.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "Estudio numismático del yacimiento de Sant Josep (Vall d'Uixó, Castellón)", *Simposi Numismàtic de Barcelona*, vol. II, Barcelona, 1979, pp. 211-215.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "Los hallazgos monetarios de la excavación de Santa Bárbara, la Vilavella (Castellón)", *CPACas*, 6, 1979, pp. 223-246.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., *La circulación monetaria en las tierras valencianas durante la Antigüedad*, Barcelona, 1980.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "La circulación monetaria en la Tarraconense mediterránea", *S.I.P., Serie de Trabajos Varios*, 77, 1982.
- RIPOLLÉS ALEGRE, P. P., "Las monedas del tesoro de Morella, conservada en la B. N. de París", *Acta Numismática*, 15, 1985, pp. 47-64.
- VICENT CAVALLER, J. A., "Conjunt monetari tardo-romà procedent del jaciment de Sant Josep (La Vall d'Uixó)", *CPACas*, 7, 1980, pp. 299-305.
- VICENT, J., "Conjunt monetari tardo-romà del jaciment de Sant Josep (La Vall d'Uixó)", *CPACas*, 7, 1980, pp. 299-305.
- VILLARONGA, L., *Las monedas de Arse-Saguntum*, Barcelona, 1967.

Toponímia

- ARASA, F., "Toponímia i arqueologia a les comarques septentrionals del País Valencià", *BISO*, XXIII, 1986, pp. 38-46.
- ARASA, F., "Notes sobre l'hidrònim Bergantes", *BSCC*, LXVII, 1989, pp. 163-171.
- ARASA, F. - VICENT, J., "Toponímia de la Via Augusta entre Saguntum i Dertosa", *BISO*, V, 1981, pp. 22-28.
- BARCELÓ, C., *Toponímia aràbiga del País Valencià. Alqueries i castells*, Xàtiva, 1982.
- CABANES, M.D. - FERRER, R. - HERRERO, A., *Documentos y datos para un estudio toponímico de la Región Valenciana*, València, 1981.
- FLETCHER VALLS, D., "Notas sobre «L'etimologia del nom de Borriana» de J. M. Palomero", *BSCC*, LII, 1976, pp. 260-262.
- GIMENO. LL. - ARASA, F., *La toponímia del terme de Castelló de la Plana*, Castelló, 1993.
- GÓMEZ, J. V., "Apostillas a la Història Toponímica dels Plans de Vinaròs-Benicarló", *I Congrés d'Història del Maestrat*, Vinaròs, 1987, pp. 29-46.
- GÓMEZ, J. V., "Toponomástica de cinco municipios del Bajo Maestrazgo: Calig, Canet lo roig, Cervera del Maestre, la Jana y Traiguera", *Anales del Centro de Cultura Valenciana* 65, 1990, pp. 191-211.
- PALOMERO, J. M., "L'etimologia del nom de Borriana", *BSCC*, LII, 1976, pp. 106-123.
- PÉREZ VILATELA, L., "El antiguo nombre del Mijares: estado de la cuestión", *BSCC*, LXVI, 1990, pp. 513-521.
- VICENT CAVALLER, J. A., "Tocant al topònim Nules", *Actes del III Congrés d'Història i Filologia de la Plana (Nules 1992)*, Vila-real, 1994, pp. 343-355.

Vies de comunicació i comerç

- ALGILAGA, A. - MELCHOR, J. M., "Vías de comunicación en época iberorromana en la comarca del Maestrat: estado de la cuestión", *BCEM*, 41-42, 1993, pp. 19-40.
- ARASA, F., "Dos nous mil·liaris de la Via Augusta trobats a la Pobla Tornesa", *BCEP*, 10, 1987, pp. 63-69.
- ARASA, F., "L'Hostalot (La Vilanova d'Alcolea, Castelló). Una posible estación de la Via Augusta", *XIX CNA*, 1989, pp. 769-778.
- ARASA, F., "Los miliarios de la Via Augusta en el País Valenciano", *Actas del Simposio sobre la Red Viaria en la Hispania Romana*, Zaragoza, 1990, pp. 21-33.
- ARASA, F., "Els mil·liaris del País Valencià", *Fonaments*, 8, 1992, pp. 232-269.
- ARASA, F., "Un nuevo miliario de Caracalla encontrado en la Vía Augusta (Vilanova d'Alcolea, Castellón)", *Zephyrus*, 1994, pp. 243-251.
- ARASA, F., "Un nou mil·liari de la via Augusta trobat a La Vilanova d'Alcolea (el Baix Maestrat)", *CPACas*, 15, 1990-91, pp. 447-456.
- ARASA, F. - ROSELLÓ, V. M., *Les vies romanes del territori valencià*, València, 1995.
- CHABRET, A., *Vías romanas de la provincia de Castellón de la Plana*, Castellón, 1978.
- ESTEVE, F., "L'amollonament de la Via Augusta al Pla de l'Arc", *Estudis Castellonenses*, 3, 1986, pp. 243-274.
- ESTEVE, F., "La via romana per les Coves de Vinromà i Vilanova d'Alcolea", *S.I.P., Serie de Trabajos Varios*, 89, 1992, pp. 597-618.
- ESTEVE, F., "Els mil·liaris de Traiguera", *Museu del Montsià. Informatiu*, 26, Amposta, 1994, pp. 5-6.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO, A., "El comercio marítimo en la antigüedad en las costas del Maestrazgo", *II Congrés d'Història del Maestrat*, Vinaròs, 1991, pp. 325-327.
- HUGUET, R., "Vías romanas de la provincia de Castellón", *Almanaque de las "Provincias"*, València, 1916, pp. 113-118.
- JÁRREGA, R., "Les troballes del jaciment del Alto, a La Vall d'Almonestir (Alt Palància, Castelló): notes sobre el comerç de vi italià a l'interior del país", *El vi a l'Antiguitat. Economia, producció i comerç al Mediterrani occidental*, Badalona, 1987, pp. 95-99.
- LEDO, A.C., "La vía romana entre Liria (Valencia) y Barracas (Castellón)", *XXII CNA*, Vigo, 1993.
- MAGALLÓN, M.A., *La red viaria romana en Aragón*, Zaragoza, 1987.
- MOROTE, J. G., "El trazado de la Vía Augusta desde Tarracone a Carthagine Spartaria. Una aproximación a su estudio", *Saguntum* 14, 1979, pp. 139-164.
- MUÑOZ CATALÁ, A., "Algunas observaciones sobre las vías romanas en la provincia de Castellón", *Archivo de Prehistoria Levantina*, 13, 1978, pp. 149-160.
- PERIS, J., "Sobre vías romanas de la provincia de Castellón", *Revista de Castellón* 53-54, 1914, pp. 8-12.
- PORCAR RIPOLLÉS, J. B., "Excursions i recerques arqueològiques. El camí romà d'Antrilles", *BSCC*, XII, 1931, pp. 207-209.
- PORCAR RIPOLLÉS, J. B., "Construcció romana de la Senda de la Palla", *BSCC*, XVI, 1935, pp. 229-235.
- ROSELLÓ, V. M., "Les vies romanes al País Valencià. Il·lusions i certeses", *Estudios de Arqueología ibérica y romana. Homenaje a Enrique Pla Ballester*, València, 1992, pp. 619-637.
- SENENT, J.J., "Del riu Cènia al Millars. La via romana", *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, VI, 1923, pp. 723-724.
- TARRADELL, M., "Nuevo miliario de Chilches y notas sobre vías romanas y toponimia", *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, 9, 1973, pp. 89-98.